

ни. – К.: Ін Юре, 2010. – С. 219–221. **3.** Волков А. В. Конституционно-правовые гарантии реализации права граждан на свободные выборы в Российской Федерации // Закон и право. – 2012. – № 7. – С. 20–21. **4.** Прісшкіна О. В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: монографія. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 8. **5.** Шемчученко Ю. С. Проблеми наукового забезпечення сучасного конституційного процесу в Україні // Право України. – 2012. – № 8. – С. 28. **6.** Выборче право України / за ред. В. Ф. Погорілка, М. І. Ставнійчук. – К.: Парламентське видво, 2003. – С. 135. **7.** Ставнійчук М. І. Проблеми конституційно-правового регулювання виборів в Україні // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. – Вип. 2. – С. 80. **8.** Селіванов А. Выборче право в контексті конституційної реформи // Выбори та демократія. – 2009. – № 2 (20). – С. 5. **9.** Скрипнюк В. М. Проблема «вибору» виборчої системи: Україна і європейський досвід // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 1. – С. 61. **10.** Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори народних депутатів України / за ред. О. Л. Копиленка. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С. 90.

УДК 342.518.009.13:94(477 „1918”)

Д. В. ЛЕБЕДЄВ,
аспірант Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПАРТАМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ОПІКУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ОПІКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У 1918 РОЦІ

У статті розглядаються проблеми адміністративно-правової діяльності департаменту державного опікування Міністерства народного здоров'я та опікування Української Держави у 1918 р., дається характеристика структури та завдань департаменту, який складався з п'яти відділів і канцелярії, аналізуються розроблені департаментом «Положення про місцеві органи державного опікування», розкривається зміст наради представників місцевого самоврядування у справах державного опікування та програми спеціальної допомоги з боку департаменту дітям, інвалідам війни, колишнім полоненим.

Ключові слова: департамент, опікування, місцеве самоврядування, «Положення», наради, допомога.

Лебедев Д. В. Административно-правовая деятельность департамента государственной опеки Министерства народного здоровья и попечительства Украинского государства в 1918 году

В статье рассматриваются проблемы административно-правовой деятельности департамента государственной опеки Министерства народного здоровья и попечительства Украинской Державы в 1918 г., дается характеристика структуры и задач департамента, который состоял из пяти отделов и канцелярии, анализируются разработанные департаментом Положения о местных органах государственной опеки,

раскрывается содержание совещания представителей местного самоуправления по делам государственной опеки и программы специальной помощи со стороны департамента детям, инвалидам войны, бывшим пленным.

Ключевые слова: департамент, опека, местное самоуправление, «Положение», совещания, помощь.

Lebedev D. V. Administrative-legal activity of the Trustees' Department of the Ministry of Health Care and Trusteeship of Ukrainian state in 1918

The article suggested deals with the problems of the administrative-legal activities of the Trustees' Department of the Ministry of Health Care and Trusteeship of Ukrainian State in 1918, characterizes the structure and the main tasks of the department, which was composed of five sections and the secretariat, analyzes the Act on local Trustees', which was introduced by the department, shows the tasks of the local committee of trustees and the programmes which are aimed to keep children, captives and disabled.

Key words: department, trusteeship, local government, Act, meeting, help.

Останнім часом збільшилась кількість публікацій, присвячених проблемі організації охорони здоров'я і опікування населення України часів визвольної боротьби 1917–1921 рр., зокрема періоду правління гетьмана П. Скоропадського. До них належать праці Я. Ф. Радиша, С. М. Коника, О. М. Ціборовського, Л. М. Жванко, С. Г. Поляруш та ін. У цих дослідженнях розкриваються різні аспекти становлення та форми організації охорони здоров'я та опікування часів Гетьманату.

В останні два десятиліття для науковців почали відкриватися архівні фонди, які раніше були для них недоступні. В цих фондах перебуває велика кількість матеріалів, що відображають правові та політичні процеси державної політики у галузі охорони здоров'я та опікування. Проте ще недостатньо висвітлені проблеми діяльності у цей період Міністерства народного здоров'я та опікування, зокрема робота департаменту державного опікування цього міністерства.

Тому дана стаття має на меті показати один з аспектів правової політики у галузі соціального захисту населення України в період правління гетьмана П. Скоропадського.

До революції 1917 р. справа опікування населення України перебувала у віданні загальноросійських благодійних відомств Російської імперії. Але через революційні події зв'язки центру та периферії розірвалися, і соціальний захист населення у галузі опікування людьми, що його потребували, залишився без засобів підтримки [3, 105].

Архівні матеріали Міністерства народного здоров'я і опікування (далі – МНЗтаО), що зберігаються у Центральному архіві вищих органів влади та управління України, свідчать про спроби державних органів взяти до своєї компетенції соціальний захист населення.

За період правління П. Скоропадського в Україні система державних органів соціального захисту населення перебувала на стадії формування.

Першим законодавчим актом у цій справі була затверджена 25 травня 1918 р. постанова Ради Міністрів про переведення до складу МНЗтаО Депар-

таменту державного опікування, який був сформований у січні 1918 р. при Міністерстві внутрішніх справ Української Народної Республіки [7, 43]. Директором департаменту Міністр НЗтаО В. Любинський призначив Ю. Вітте.

Департамент поділявся на 5 відділів і канцелярію:

1) Відділ у справах опікування покалічених вояків (начальник – Н. С. Ліberman).

Відділ відав справами допомоги покаліченим воякам, а саме: постачання їх протезами, опікування божевільних, сліпих, глухонімих та вояків, що потребують звичайного догляду, справами загальної освіти покалічених вояків і професійного їх навчання, організацією трудової допомоги, наданням покаліченим воякам юридичних консультацій.

2) Відділ у справах опікування дітей (начальник – В. П. Герасимович) забезпечував право на допомогу кожної дитини, що потребує громадської допомоги. Перехід від факультативної системи опікування до системи державного обов'язкового опікування відділ передбачав проводити поступово, шляхом зосередження догляду і керівництва всією справою опікування в центрі – у департаменті державного опікування і Головній Раді державного опікування. На місцях опікуватись дітьми мало місце самоврядування за допомогою рад опікування і дільничних попечителів.

Відділ розв'язував такі завдання: 1) розробка законів: а) про охорону материнства, б) про охорону дитинства, в) про опікування покинутими дітьми, г) про догляд за дітьми, що віддані на виховання, д) про боротьбу з дитячою смертністю, е) про боротьбу з дитячою злочинністю та опікування морально-дефективними дітьми, ж) про права дітей позашлюбних і шлюбних, з) про опікування дітьми фізично-дефективними, і) про допомогу хронічно хворим дітям; 2) створення мережі установ безпосередньої допомоги, тобто захистів, хліборобських притулків і колоній, ясел-притулків, санаторіїв, патронажів і т. ін.; 3) охорона материнства й дитинства, родинних притулків, захист для вагітних, для матерів, бюро праці для матерів, каси взаємодопомоги, кас страхування материнства; 4) підготовка діячів-фахівців з опіки дітей, зокрема з боротьби із дитячою смертністю і охорони материнства та дитинства, курси для лікарів, фельдшерів, сестер-жалібниць, акушерок і сиділок, проведення з'їзтів, публічних лекцій, виставок, створення музеїв, видання підручників, листків, популярних журналів і т. д. Відділ не брав на себе безпосереднє завідування численними установами опікування, окрім установ у центрі, що мали загальнодержавне значення і особливе завдання.

3) Відділ у справах опікування дорослих (начальник – О. І. Очеповський) відав справами опікування нездатними до праці, а саме: каліками, хронічно хворими і подібними їм, а також організацією трудової допомоги працездатним, та опікувався справами примусової роботи для людей, які ухиляються від праці.

4) Відділ у справах приватної благодійності відав справами догляду за інституціями приватної благодійності, розглядав їх звітність, затверджував у окремих випадках статuti благодійних інституцій, розробляв зразкові статuti, інструкції.

5) Відділ звітності видав збором відомостей про стан державного опікування та приватної благодійності, систематизував їх та оголошував для загально-го відома, виробляв зразки звітності.

Канцелярія відала справами про особовий склад департаменту, в окремих випадках – і про місцеві інституції по господарчій, рахівничій, пенсійній та архівній частинах, керувала книгозбірнею департаменту, а також виконувала роботу, яка не була віднесена до інших відділів департаменту, або справи, що мають загальне для всього департаменту значення. На інспекторів та урядовців особливих доручень при департаменті покладалась періодичний огляд інституцій державного опікування та приватної благодійності, а в окремих випадках – і ревізія їх на підставі інструкцій, ухвалених Радою і затверджених міністром народного здоров'я та опікування [1, 149–150].

Справа соціального захисту населення на місцях координувалась губернськими відділами громадської опіки. Департаментом державного опікування МНЗтаО було розроблене Положення про місцеві органи державного опікування. Основними пунктами цього Положення були:

1. Органами державного опікування на місцях є міські, земські самоврядування, які здійснюють свою діяльність за допомогою губернських і повітових рад державного опікування, а також дільничних і волосних попечительств про громадян, що потребують громадської допомоги.

2. На обов'язки зазначених самоврядувань покладаються загальний догляд, керівництво і узгодження діяльності всіх інституцій та установ державної, громадської і приватно-благодійної допомоги тим громадянам, які її потребують.

3. У своїй діяльності самоврядування керуються як існуючими законоположеннями, так і принциповими вказівками і постановами Головної Ради державного опікування, що вступили у законну силу [8, 16].

Поряд з ними у справі соціального захисту населення діяли й інші громадські установи, зокрема такі, як дільничні попечительства. Для них також було розроблене окреме Положення, в якому передбачалося:

1. Безпосереднє здійснення допомоги потребуючим їй на місцях довіряється місцевим сільським, волосним і міським дільничним попечительствам.

2. Дільничні попечительства встановлюються повітовими і міськими радами опікування.

3. У повітах попечительства перебувають при волосних, селищних самоврядуваннях і здійснюють свою діяльність у межах відповідних районів; у містах межі діяльності попечительств вирішуються міською думою.

4. Попечительства складаються з осіб чоловічої і жіночої статі, не молодше 18 років та представників установ і професійних спілок, які допомагають справі опікування і допомоги тим, хто її потребує, чи то грошовими внесками, чи особистою працею. Члени попечительств приймаються радою попечительства.

5. Загальні збори попечительства обирають зі свого складу раду в особі голови, його товариша, секретаря і членів у кількості, визначеній радою. До ради попечительства входять по одній особі обрані земськими зборами і міською думою. Загальні збори попечительства обирають зі свого складу ревізійну комісію на трирічний термін.

потрібні зміни і доповнення. Учасники наради обговорили широке коло питань соціального захисту населення – умови організації курсів для підготовки фахівців опікування, визнання міських і земських самоврядувань тимчасовими виконавцями державної політики у сфері соціального захисту, умови існування військово-скалічених. Важливим моментом у роботі наради стало прийняття Програми діяльності департаменту державного опікування – основного документа, який у найповнішому вигляді розкривав не лише принципи, а й механізми реалізації соціального захисту населення [6, 327].

Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування спільно з комітетами скалічених вояків розробили програму спеціальної допомоги інвалідам війни та колишнім полоненим. За рахунок асигнувань з державного та місцевих бюджетів вони отримували медичну та санаторну допомогу. Вже 13 червня 1918 р. з цією метою Рада Міністрів асигнувала МНЗтаО 2 млн. крб. Державна підтримка дала можливість вже на осінь 1918 р. забронювати у медичних закладах України 20 тис. ліжок для лікування колишніх військовополонених, організувати масове виробництво протезів для інвалідів війни у Харкові, Києві, Полтаві, Катеринославі та інших містах. У багатьох населених пунктах України розпочали роботу різнофахові курси та майстерні для інвалідів. Для військових, які продовжували залишатися в полоні, була організована закупівля продовольства та предметів першої необхідності – уряд виділив для цього 1 млн. крб. Таким чином, Українська Держава не залишилася байдужою до долі біженців та військовополонених [2, 15].

В Українській Державі робилися спроби вирішення питання соціального захисту дітей. Так, законом від 1 вересня 1918 р. у розпорядження МНЗтаО асигновано 480 000 крб. на допомогу інституціям, що відали опікою над дітьми та охороною материнства і дитинства.

За час правління П. Скоропадського в Україні існували дві форми опікування дітей – утримання дітей у притулках та патронаж, коли окремі громадяни брали дітей на утримання у свої сім'ї. Але через відсутність матеріальної допомоги траплялися випадки повернення дітей до губернських земських управ [10, 25].

Притулкова форма опіки дітей також перебувала у дуже тяжких умовах. Відсутність належного фінансування як з боку держави, так і з боку місцевих земських органів призвела до закриття ряду закладів. Відчувався гострий брак кваліфікованих спеціалістів, які через невивплату заробітної платні залишали свої робочі місця [3, 109].

Таким чином, процес становлення державних органів соціального захисту населення в Українській Державі розвивався під впливом тих самих факторів (як позитивних, так і негативних), що й процес становлення державних органів загалом.

Вперше в Україні соціальний захист населення було піднято до рівня державної політики. Департамент державного опікування виробив підвалини діяльності у цій сфері, які знайшли відображення у його Програмі, затвердженій нарадою 16–17 липня 1918 р.

1. Вісник Міністерства народного здоров'я і опікування. – К.: Друкарня Генерального штабу, 1918. – № 1. – С. 149–150. 2. Жванко Л. М. Внутрішня політика Української держави у галузі охорони здоров'я та соціального захисту населення (квітень – грудень 1918 р.); автореф. дис. ... канд. істор. наук. – Харків, 2002 – 20 с. 3. Жванко Л. М. Організація соціального захисту дітей в Україні за час правління Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) // Збірник наукових праць. Серія історія та географія. – Харків: Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1998. – Вип. 2 – С. 104–113. 4. Колосова О. О. Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення в часи правління національних урядів 1917–1921 років. // Вісник Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2010. – № 2. – С. 21–28. 5. Робоча газета. – 1918. – 19 травня. – С. 3. 6. Українські медичні вісті. – 1918. – Ч. 11. – С. 327. 7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1035. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 43. 8. Там само. – Оп. 1. – Спр. 81. – Арк. 16. 9. Там само. – Оп. 1. – Спр. 81. – Арк. 23. 10. Там само. – Оп. 1. – Спр. 68. – Арк. 25.

УДК 343.121.4 : 343.137

О. В. ПАНЧУК,
старший слідчий слідчого відділу
Святошинського РУ ГУ МВС України в м. Києві,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОРЯДОК РОЗ'ЯСНЕННЯ СВІДКУ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ АДВОКАТА

Розглядається питання порядку роз'яснення надання адвокатом правової допомоги свідку у кримінальному провадженні. Проведено системний аналіз чинного законодавства України та зарубіжних країн, що регулює порядок роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги адвоката. Визначено наявні особливості правового регулювання й обґрунтовано пропозиції до чинного законодавства.

Ключові слова: адвокат; свідок; правова допомога; допит, кримінальне провадження.

Панчук О. В. Порядок роз'яснення свідку права на правову допомогу адвоката.

Рассматривается вопрос о порядке разъяснения предоставления адвокатом правовой помощи свидетелю в уголовном производстве. Проведен системный анализ действующего законодательства Украины и зарубежных стран, регулирующего порядок разъяснения свидетелю права на получение правовой помощи адвоката. Определены имеющиеся особенности правового регулирования и обоснованы предложения с действующему законодательству.

Ключевые слова: адвокат; свидетель; правовая помощь; допрос, уголовное производство.

Panchuk O. V. The order of explanation to a witness the right to legal assistance by counsel.

Discusses explanation of lawyers to witnesses in criminal proceedings. A systematic analysis of the current legislation of Ukraine and foreign countries, which regulates the pro-